

ОСНОВНІ НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто використання податку на додану вартість, зокрема висвітлено його переваги та недоліки. Проаналізовано стан та запропоновано напрями реформування ПДВ в Україні. Головний акцент зроблено на аналіз податкових ставок та розробку заходів щодо скорочення масштабів ухилень від сплати ПДВ.

В статье рассмотрено использование налога на добавленную стоимость, в частности отражены его преимущества и недостатки. Проанализировано состояние и предложены направления реформирования НДС в Украине. Главный акцент сделан на анализе налоговых ставок и разработке мероприятий по сокращению масштабов уклонений от уплаты НДС.

The use of tax is considered value-added, his advantages and failings are in particular reflected in the article. The state is analysed and directions of reformation of VAT are offered in Ukraine. A main accent is done on the analysis of tax rates and development of measures on reduction of scales of avoiding payment of VAT.

Ключові слова: реформування, податок на додану вартість, ставки податку на додану вартість.

Першочерговою потребою сьогодення є забезпечення збалансованого розвитку всіх підсистем суспільства, гармонізації інтересів різноманітних верств населення, створення міцного економічного підґрунтя для інтеграції України у світову економічну систему. Важливе місце у цьому процесі займає реформування податкової системи, яка забезпечує державу необхідними фінансовими ресурсами.

Завдання, що стоять перед економікою України в сфері її структурної перебудови, потребують збільшення надходжень до державного та місцевих бюджетів. Основним джерелом доходів держави є податкові надходження. З погляду вирішення фіскальних завдань непрямі податки завжди ефективніші за прямі. Одним із основних видів непрямих податків є податок на додану вартість (ПДВ). Виконуючи фіскальні функції, ПДВ одночасно регулює економічну активність суб'єктів господарювання, дає можливість впливати на фонд заробітної плати і рівень цін. Проте застосування даного податку в Україні пов'язане з низкою проблем, що зменшують його фіскальну ефективність. До таких проблем належать: високий податковий тиск на платників ПДВ; значний перелік товарів та послуг, що звільняються від оподаткування; ухилення від сплати ПДВ. Вирішення цих проблем призведе до збільшення надходжень коштів до державного бюджету, стимулюватиме виробничу активність та зростання сукупного попиту, що сприятиме підвищенню життєвого рівня громадян України. Тому аналіз та оцінка основних напрямів розвитку ПДВ являє собою важливу науково-практичну проблему і є актуальною [1, с.1].

У наш час проблемним питанням оподаткування присвячено праці провідних українських вчених: Л.Демиденка, А.Крисоватого, М.Кучерявенка,

І.Лунина, В.Мельника, О.Романенка, В.Федосова та інших. Дослідження зарубіжними вченими таких питань провадилося А.Буковецьким, К.Вікселем, Дж.М.Кейнсом, Дж.С.Міллем, П.В.Мікеладзе, Дж.Меклі, І.Озеровим, А.Соколовою, М.Фрідманом та ін. Проте, дослідження проблем реформування податкової системи як наслідок прогалин діючого податкового законодавства є необхідним і своєчасним на даному етапі розвитку країни.

Дослідження проблем розвитку податку на додану вартість в Україні є метою дослідження нашої статті.

Податок на додану вартість – це частина новоствореної вартості на кожному етапі виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, що надходить до бюджету після їх реалізації. ПДВ є важливим фіскальним інструментом у більшості країн світу [1, с.3].

В Україні ПДВ складає значну частину доходів держави (табл. 1) [1, с.3].

Таблиця 1

Питома вага податку на додану вартість

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Частка надходжень від ПДВ до загального фонду державного бюджету, %	17,9	18,4	31,9	37,8	35,7	39,1
Частка ПДВ у валовому внутрішньому продукті (ВВП), %	4,7	4,9	7,7	9,3	8,2	9,5

Для наочного відображення сформуємо схему поповнення державного бюджету за рахунок ПДВ (рис. 1).

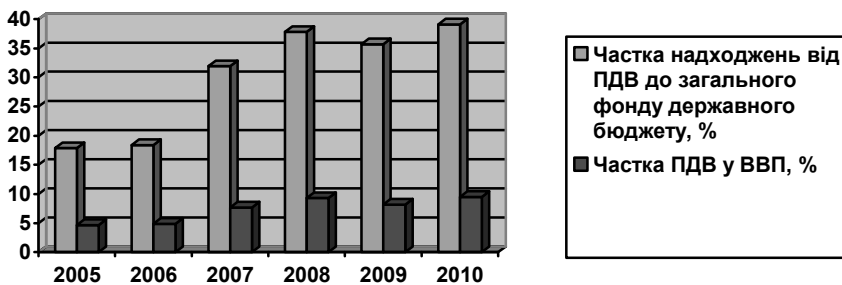

Рис. 1. Питома вага податку на додану вартість в загальному фонді державного бюджету та в ВВП за 2005-2010 роки

Середнє значення питомої ваги ПДВ у доходах державного бюджету за 2005-2010 рр. становить 30,1%, а середнє значення частки ПДВ у ВВП України – 7,4%. Як видно з табл. 1, роль ПДВ у наповненні державного бюджету за останні шість років зростає із 17,9% у 2005 році, до 39,1% у 2010 році, а питома вага ПДВ у ВВП відповідно із 4,7% до 9,5%.

В Україні базова ставка ПДВ становить 20%, що є досить високим показником порівняно з іншими країнами світу. Це, в свою чергу, створює низку проблем: висока ставка ПДВ разом з високими темпами інфляції

стримують розвиток виробництва, що характеризує сучасний стан економіки України.

Крім цього, застосування ставок ПДВ на рівні 20% і більше стимулює як інфляційні процеси в цілому, так і негативно впливає на високотехнологічні і наукоємні виробництва.

В результаті прийняття Податкового кодексу запроваджується поступове зниження основної ставки ПДВ до 17%, а саме за податковими зобов'язаннями з ПДВ що виникли [4]:

- ✓ з 1 січня 2011 р. до 31 грудня 2011 р. включно, ставка податку становитиме 20%;
- ✓ з 1 січня 2012 р. до 31 грудня 2012 р. включно – 19%;
- ✓ з 1 січня 2013 р. до 31 грудня 2013 р. включно – 18%;
- ✓ з 1 січня 2014 р. включно – 17% (рис. 2).

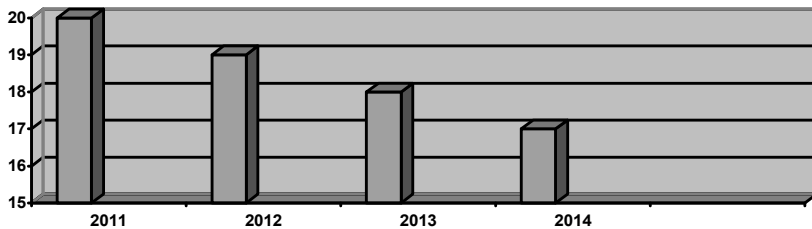

Рис. 2. Ставки ПДВ за Податковим кодексом

Даний податок є одним з непрямих податків, тому фактичним суб'єктом оподаткування є кінцевий споживач, а не підприємство, що його сплачує. Таким чином, зниження ставки ПДВ до 17% в умовах гострого дефіциту ресурсів не є оптимальним з точки зору економічної ефективності. На думку Н.А.Вахновської, необхідно зосередитися на зниженні ставки податку на прибуток і лише за наявності ресурсів переходити до зниження ставки ПДВ, але в довгостроковій перспективі [2, с.4].

В умовах сьогодення важливе місце, на нашу думку, повинно бути відведене податковій системі як державному регулятору покращення фінансової діяльності підприємств. При цьому, проводячи певні зміни в системі оподаткування, держава повинна проводити таку податкову політику, яка була б спрямована на оптимізацію як інтересів держави (податкове наповнення бюджету), так і платників податків (помірне податкове навантаження). В Україні в умовах фінансової кризи виникла необхідність пошуку найбільш дієвих механізмів розвитку стимулюючої функції податків. Протягом останніх років в податковій політиці держави не спостерігалось будь-яких змін, направлених на оптимізацію податкової системи планового характеру. Відсутність системної оптимізації оподаткування призводить до надмірного обсягу стягнення податків при скороченні обсягів виробництва і, як

наслідок, критичного зменшення обігових коштів підприємства та їх прибутків. Відсутність належного податкового стимулювання призводить до погіршення фінансової стійкості підприємств, падіння інвестиційної активності, зменшення темпів розвитку і впровадження нових технологій та інноваційної діяльності.

Крім того, середня щомісячна сума ПДВ до відшкодування на сьогодні становить близько 3 млрд. грн. У бюджеті, наприклад, на січень 2011 року було передбачено близько 2,5 млрд. грн. до відшкодування, проте сума відшкодування становила 2,7 млрд. грн. Всього в січні 2011 року було зібрано 7 млрд. грн. по ПДВ [6].

Хоча, за інформацією заступника голови Державної податкової служби України, на 1 грудня 2010 р. до бюджетного відшкодування було заявлено 10,8 млрд. грн. податку на додану вартість (ПДВ) [6].

Значною проблемою в Україні залишаються всілякі схеми ухилення від сплати податків, тому створення умов для скорочення масштабів ухилення від сплати податків має стати пріоритетом розвитку оподаткування на сучасному етапі. Перед законодавцями стоїть проблема – чітко визначити межу між законними (оптимізація оподаткування) та незаконними (ухилення) методами зниження податкового навантаження. Схеми ухилення та мінімізації сплати ПДВ є схожими в багатьох країнах, їх основою є незаконне отримання бюджетного відшкодування з ПДВ. В Україні використовуються такі схеми: штучне завищення ціни і подальший експорт, фіктивний експорт, придбання фіктивного товару (робіт, послуг). Усі ці способи ухилення від сплати ПДВ призводять до вивозу капіталу за межі країни та зменшення надходжень коштів до державного бюджету. Слід зазначити, що існування високого податкового тиску на платників ПДВ, що є характерним для нашої держави, збільшує масштаби незаконного ухилення від сплати податку.

Для вирішення проблеми ухилення від сплати ПДВ в Україні потрібно:

1) чітко відокремлювати незаконні дії платників податків (ухилення) та законні (оптимізація оподаткування);

2) збільшити кількість перевірок новостворених підприємств. Однак спрямованість перевірок повинна носити не фіскальний характер, а консультативний, тобто консультації фахівців податкової служби мають бути спрямовані на виявлення та пошук шляхів вирішення проблем у діяльності,

3) посилити митний контроль і здійснювати більш активну співпрацю (обмін інформації) з податковими органами інших країн;

4) організувати пошук засновників фіктивних підприємств та майна таких засновників, а також з'ясувати вину цих засновників (якщо така є) у створенні та діяльності фіктивного підприємства; за наявності вини – подавати позови проти таких засновників із вимогою про відшкодування збитків, завданих державі їх діями або бездіяльністю;

5) формувати податкову культуру населення [3, с.54].

При цьому слід ураховувати, що збільшення контролю за сплатою ПДВ

може призвести до зменшення економічної активності виробників, збільшення обсягів корупції, тому актуальним є формування податкової культури, про що зазначалося вище. Ефективність оподаткування багато в чому залежить від рівня фіскальної дисципліни в суспільстві, але податкова культура – це не тільки усвідомлення платниками своїх обов'язків щодо сплати податків, а й своїх прав. Податкові відносини в Україні мають стати прозорими, що дозволить громадянам контролювати діяльність податкових органів, а також використання сплачених ними коштів.

На основі проведеного дослідження можна зробити висновок, що головною метою зміни ПДВ є досягнення оптимального співвідношення між його фіскальною та стимулювальною роллю. ПДВ повинен забезпечити, з одного боку, достатнє наповнення державного бюджету, а з іншого – стимулювати економічну активність суб'єктів господарювання.

Основним завданням податкової реформи як однієї з найважливіших умов функціонування ефективною податковою системою є значне зниження і вирівнювання податкового тягаря, спрощення системи оподаткування, посилення податкового контролю за рівнем витрат виробництва, мінімізація витрат виконання й адміністрування податкового законодавства, зниження ставок податків.

Підтримуємо думку тих науковців, які вважають, що основними напрямками оптимізації податкових реформ в Україні повинні бути наступні: побудова стабільної, зрозумілої і цілісної податкової системи з метою визначення збалансованих підходів до фінансового перерозподілу в межах країни і обґрунтування норм оподаткування; послаблення податкового тиску і спрощення податкової системи шляхом скасування неефективних податків з адміністративної точки зору; розширення податкової бази завдяки скасуванню непрозорих податкових пільг, розширенню кола платників податків і оподатковуваних доходів у відповідності з критерієм «доцільності» і принципом «соціальної справедливості»; розв'язання ряду проблем, пов'язаних зі стягненням податків і контролем за дотриманням податкового законодавства; зниження податкового тиску до теоретично допустимого рівня та практичного застосування; забезпечення стабільності податкового законодавства.

Список використаних джерел:

1. Бездітко Ю.М. Оцінка стану та основні напрями реформування податку на додану вартість в Україні // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – №6. – С.85-89.
2. Вахновська Н.А. Податковий Кодекс в контексті реформування податкової системи України // Економічний форум. – 2011. – №1. – С.37-41.
3. Дондик І.М. Актуальні питання фінансового контролю органів податкової служби // Формування ринкових відносин в Україні. – 2010. – №10. – С.50-55.
4. Податковий кодекс України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: rada.gov.ua.
5. Тимченко О.М. Прогнозування податкового боргу на основі абсолютної та відносної оцінки податкових ризиків // Фінанси України. – 2010. – №8. – С.34-38.
6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.kyivsta.gov.ua.